

Cæsar – en brillant manipulator

Romerne var af princip ikke imperialister, en krig skulle være en retfærdig krig. Cæsar forstod dog at presse dette princip til det yderste, og ved at udstille sine modstandere retorisk vandt han den romerske befolknings opbakning og gunst.

Af **Per Methner Rasmussen** Koordinator af elementarkurset ved Saxoinstitutet, Københavns Universitet.

Gaius Julius Cæsar, den berømte romerske politiker og statsmand (ca. 100-44 f.v.t.), var kendt som en af sin tids bedste talere. Vi har desværre ikke fået overleveret nogle af Cæsars taler, men kun hans beskrivelse af gallerkrigen og den efterfølgende borgerkrig. Disse såkaldte *commentarii* var en speciel blanding af optegnelser og erindringer – måske med henblik på brug til en senere bearbejdning til *historia* og årlige indberetninger til senatet. Cæsar raffinerede genren til perfektion, og ikke uden grund er *Gallerkrigen* blevet flittigt læst i skolen. Ganske som i genren *historia* gjorde Cæsar flittigt brug af fiktive taler – meget ofte indirekte eller refererede taler. Talerne var meget velegnede til at stille synspunkter op mod hinanden og havde i øvrigt en fremtrædende position i det romerske uddannelsessystem.

Ikke ulig Colin Powells arbejde med at overbevise FN's Sikkerhedsråd om at Saddam Hussein besad masseødelæggelsesvåben, forsøgte Cæsar i gallerkrigen at overbevise den romerske offentlighed om at gallerne og germanerne udgjorde en alvorlig trussel for Rom.

Hvorfor skrev Cæsar *Gallerkrigen*? Det er et omdiskuteret spørgsmål, men jeg føler mig overbevist om at nogle af hovedformålene var politisk propaganda og et forsvar for den imperialistiske angrebskrig Cæsar førte i Gallien.

Da Cæsar i 58 f.v.t. forlod Rom, var han prokonsul over Gallien og Illyrien, hvilket svarer til vore tiders Norditalien, Provence og de dalmatiske kystområder. For at klare sig i magtkampen i Rom havde Cæsar desperat brug for at vinde sig et militært ry og skaffe sig en professionel og loyal hær. En krig var oplagt til formålet, men forholdene på dette tidspunkt var relativt rolige, og i modsætning til hvad mange tror, var romerne principielt ikke imperialister. En krig skulle være en *bellum iustum*, en retfærdig krig. Det var naturligvis en statholders opgave at beskytte sin provins og varetage det romerske folks interesser – herlige fleksible begreber i hænderne på en dreven manipulator. Ikke

Den svære oversættelse

Ofte går meget tabt i en oversættelse hvor det kan være umuligt at overføre både form og indhold fra det oprindelige sprog. Per Methner Rasmussen giver her en række eksempler fra Grønbechs oversættelse som han ikke mener er tro mod den latinske tekst:

Cæsar: ... *ius esse belli* ...

Min oversættelse: "det var ret i krig"

Grønbech: "at i krig gjaldt den ret"

ius er på latin fremhævet ved sin placering hvilket går ganske tabt i oversættelsen.

Cæsar: ... *sese a populo Romano in suo iure impediri*.

Min oversættelse: "at han blev afholdt fra sin ret af det romerske folk."

Grønbech: "at Romerne hindrede ham i at udøve sin."

Oversættelsen ændrer diatesen fra passiv til aktiv.

Cæsar: *Magnam Caesarem iniuriam facere* ...

Min oversættelse: "Et rigtigt stort overgreb begik Cæsar..."

Grønbech: "Det var uretfærdigt af Cæsar..."

Magnam iniuriam er både betonet ved placering og ved hyperbaton, mens oversættelsen slet ikke får dette gengivet.

Cæsar: *Quod Caesarem denuntiaret*...

Min oversættelse: "Den omstændighed at Cæsar erklærede..."

Grønbech: "Til Cæsars trusler ..."

Oversættelsen fortolker her helt unødigt; ordet *trusler* forekommer ikke i den latinske tekst. Og der er meget mere. Hvis man rigtig vil nyde Cæsar, må man lære latin.

ulig Colin Powells arbejde med at overbevise FN's Sikkerhedsråd om at Saddam Hussein besad masseødelæggelsesvåben, forsøgte Cæsar i gallerkrigen at overbevise den romerske offentlighed om at gallerne og germanerne udgjorde en alvorlig trussel for Rom.

Lad os se lidt på 1. bog hvor det hele begynder. Ud over en kort geografisk indledning (kap. 1) er der beskrevet to militære kampagner: krigen mod helvetierne (kap. 2-29) og krigen mod germanerhøvdingen Ariovist (kap. 30-54).

Helvetierne havde tilsyneladende besluttet sig for at finde et nyt sted at slå sig ned, og de henvendte sig til Cæsar for at få tilladelse til at drage gennem den romerske provins. Men det forbød og forhindrede Cæsar. Derpå drog de blandt andet gennem hæduernes land. Hæduerne var Roms allierede. Da de bad Cæsar om hjælp, kom det til stridigheder, og det endte med et stort nederlag for helvetierne. Kampene fandt sted langt borte fra Cæsars egentlige provins.

Efter helvetierne var overvundet, holdt Cæsar et møde med de ledende gallere. Et folkeslag, sequanerne, hang med næbet. Det viste sig at de havde anmodet germanerhøvdingen, Ariovist, om at hjælpe med at trykke de omkringliggende folk. Det var gået godt i begyndelsen, men nu havde Ariovist ført flere og flere germanere over Rhinen og var begyndt at herse ikke kun med nabofolkene, men også med sequanerne selv. Ville Cæsar hjælpe? – Intet hellere.

Cæsar sendte straks udsendinge til Ariovist for at få et møde i stand og løse konflikten. Da dette ikke lykkedes, fortsatte diplomatiet indtil Cæsar blev så bekymret over Ariovists overgreb at han rykkede frem mod ham. Efter lidt diplomati og et enkelt møde kom det til et slag som Ariovist tabte. Også dette slag fandt sted meget langt væk fra den romerske provins.

Her kunne Cæsar bøje virkeligheden efter behov, og det er der næppe nogen tvivl om at han gjorde.

Under hele konflikten med Ariovist gjorde Cæsar et stort nummer ud af at beskrive Ariovist som en fæl barbarisk tyrant: *arrogans et superbus*, hovmodig og overmodig. Det var ikke ord Cæsar brugte, men de må have faldet en romersk læser nær at tænke. Under Cæsars konsulat var Ariovist blevet tildelt titlen *rex atque amicus populi Romani*, konge og ven af det romerske folk. Cæsar kunne med en vis ret forvente at en sådan klientkonge ville vise sig lydhor over for romerske interesser, men i stedet for at opføre sig underdanigt og respektfuldt optrådte Ariovist som om forbindelsen med romerne var mellem to ligeværdige parter. Det var formodentlig stærk læsning for en romer.

Cæsar krydrede i øvrigt sin beskrivelse af konflikten ved at fremstille germanerne som en frygtindgydende fjende der vakte mindelser om kimbrenne og teutonerne, som i 102-101 med stort besvær blev besejret af Marius, en slægtning til Cæsar. Ud over den hæder Cæsar på

snedig vis fik ved at besejre en frygtindgydende fjende, fremkaldte han den gamle frygt for en germansk invasion i sine romerske læsers tanker. Med Cæsar som varetager for de romerske allieredes interesser var det indlysende for enhver romer at der måtte skrives ind over for Ariovist.

Læg mærke til hvordan Cæsar lader Ariovist indlede og afslutte afsnittet med utilladelige forhånelser – set med romerske øjne.

Kunne Cæsar skrive hvad der passede ham, og om fornødent omgå sandheden? Næppe når man betragter de overordnede forhold. Det må formodes at helvetierne havde planer om at udvandre, og at Ariovist var raget uklar med visse gallere. I Cæsars temmelig omfattende stab var ikke kun nære venner, men også mindre venligsindede personer. Da der var en hyppig brevveksling, var man hurtigt ret velinformeret i Rom. Når det drejede sig om at vurdere den reelle fare for romerske interesser og beskrive modstanderes motiver og ytringer, var det en ganske anden sag. Her kunne Cæsar bøje virkeligheden efter behov, og det er der næppe nogen tvivl om at han gjorde.

I tekstudddraget ser vi nærmere på et afsnit i begyndelsen af konflikten. Cæsar har just (kap. 35) under henvisning til Ariovists status som romersk klientkonge præsenteret ham for følgende krav:

- at han undlader at føre flere germanere over Rhinen ind i Gallien.
- at han frigiver de hæduiske gidsler og tillader sequanerne at gøre det samme.
- at han afstår fra provokationer og overgreb mod hæduerne og deres allierede.

Gjorde Ariovist dette, ville han bevare det romerske folks venskab, hvis ikke så Cæsar sig nødsaget til at beskytte hæduerne i overensstemmelse med en senatsbeslutning.

Ariovists svar, som han ifølge Cæsar giver, kan opsummeres i disse punkter:

- Romerne skal ikke blande sig i hvordan han behandler besejrede folk; han blandede sig jo ikke i romernes forhold.
- Cæsar begår et stort overgreb hvis han formindsker skatteindtægterne fra hæduerne.
- Han vil ikke frigive de hæduiske gidsler.
- Hvis hæduerne overholder aftalerne, vil han ikke påføre dem overgreb.
- Hvis hæduerne ikke overholder aftalerne, vil deres alliance med romerne ikke hjælpe dem.
- Hvis der i øvrigt er noget, kan Cæsar bare komme an og finde ud af hvor tapre germanerne er.

Ikke just et passende svar fra en klientkonge som snarere opfører sig som fæl barbarisk tyrant. Cæsars fremstilling af Ariovist tjener derfor som belæg for at føre krig imod ham, og Cæsar lever samtidig op til det romerske princip om ikke at føre imperialistisk krig. Læg desuden mærke til hvordan Cæsar lader Ariovist indlede og afslutte afsnittet med utilladelige forhånelser – set med romerske øjne. Disse næsvis og hovmodige spydigheder legitimerer yderligere Cæsars kamp imod Ariovist hvor han varetager det romerske folks interesser. Den latinske tekst er meget velafbalanceret, udformet i relativt korte perioder med en mængde parallelismer og antiteser. Her nogle eksempler på tekstens troper og figurer:

Epifor: ... *qui vicissent eis quos vicissent* ...

Assonans: ... *qui vicissent eis quos vicissent quem ad modum vellent imperarent* ...

Geminatio: ... *populo Romano ... a populo Romano ...*

Geminatio: ... *suo iure ... in suo iure ...*

Hyperbaton: ... *Magnam ... iniuriam ...*

Assonans: ... *iniuria bellum inlaturum ...*

Allitteration: ... *non neglecturum, neminem secum sine sua ...*

Synekdoke: ... *tectum ...*

Oversættelse er en vanskelig kunst, og enhver oversættelse må nødvendigvis være en fortolkning. Grønbechs oversættelse af *Gallerkrigen* er den seneste danske oversættelse. Den udmærker sig ved et glimrende dansk og er meget læseværdig. Men prøv at se på gengivelsen af ovennævnte eksempler på troper og figurer. Kun få er gengivet tåleligt på dansk såsom: "... at sejrherren behandlede de besejrede ..." og "... havde levet med tag over hovedet ..." Meget går tabt; og det er ikke alt der kommer med. Af samme grund bringes her Cæsars tekstuddrag i både den oprindelige latinske version og i Grønbechs danske oversættelse. Gennem en læsning af teksten på latin finder man dog hurtigt de virkemidler som Cæsar brugte, og det manipulative formål står tydeligt frem når man kigger nærmere på de historiske omstændigheder. Det store spørgsmål står dog stadig tilbage: Lykkedes Cæsars projekt med at manipulere sine læsere? Ja, i høj grad. Cæsars målgruppe var den brede romerske offentlighed, og hans popularitet i Rom holdt sig under hele gallerkrigen. Hans politiske modstandere derimod var ikke til at bevæge. Cato foreslog oven i købet at man skulle udlevere Cæsar til germanerne. Jeg må desværre også med en vis bekymring notere at en del af mine studerende falder for Cæsars manipulationer! ▶

Uddrag af Julius Cæsars Gallerkrigen

Hele Gallerkrigen kan læses i C. Iulii Caesaris, Commentariorvm Libri vii De Bello Gallico, ed. Renatus de Pontet, O.C.T, 1900, Liber I, 36.

Tekstuddrag på latin:

Ad haec Ariovistus respondit: ius esse belli ut qui vicissent eis quos vicissent quem ad modum vellent imperarent : item populum Romanum victis non ad alterius praescriptum sed suum arbitrium imperare consuesse. Si ipse populo Romano non praescriberet quem ad modum suo iure uteretur, non oportere sese a populo Romano in suo iure impediri. Aeduos sibi, quoniam belli fortunam temptassent et armis congressi ac superati essent, stipendiarios esse factos. Magnam Caesarem iniuriam facere, qui suo adventu vectigalia sibi deteriora faceret. Aeduis se obsides redditurum non esse, neque his neque eorum sociis iniuria bellum inlaturum, si in eo manerent quod convenisset stipendiumque quotannis penderent: si id non fecissent, longe his fraternum nomen populi Romani afuturum. Quod Caesar denuntiaret se Aeduorum iniurias non neglecturum, neminem secum sine sua pernicie contendisse. Cum vellet, congregaretur: intellecturum quid invicti Germani, exercitissimi in armis, qui inter annos xiiii tectum non subissent, virtute possent.

Samme uddrag af Cæsars Gallerkrigen i dansk oversættelse

Hele den danske oversættelse kan læses i Gajus Julius Cæsar, Gallerkrigen, oversat af Bo Grønbech, Borgens Forlag, 1967, 1. bog, kap. 36.

Dansk oversættelse:

Hertil svarede Ariovist, at i krig gjaldt den ret, at sejrherren behandlede de besejrede som han ville; på samme måde plejede det romerske folk at behandle de overvundne, ikke efter andres anvisninger, men efter eget forgodtbefindende. Når han selv ikke gav Romerne anvisning på, hvordan de skulle bruge deres ret, var der heller ingen rimelighed i, at Romerne hindrede ham i at udøve sin. Eftersom Hæduerne havde prøvet krigslykken og var blevet slået, måtte de nu betale deres tribut. Det var uretfærdigt af Cæsar, at han så snart han kom til, ville begrænse hans skatterettigheder. Han ville ikke give Hæduerne deres gidsler tilbage, men på den side heller ikke åbne fjendtligheder mod dem eller deres forbundsfæller uden gyldig grund, når de blot holdt sig aftalerne efterrettelige og betalte deres årlige tribut; gjorde de ikke det, ville den brodertitel Romerfolket havde skænket dem, ikke hjælpe dem noget. Til Cæsars trusler, at han ikke ville tolerere overgreb mod Hæduerne, kunne han kun minde om, at ingen hidtil havde kæmpet med ham, uden at det var blevet værst for vedkommende selv. Cæsar kunne bruge våbenmagt, når som helst han ønskede det, så ville han få at mærke, hvor megen tapperhed og kamptræning de ubesejrede Germanere, der i 14 år ikke havde levet med tag over hovedet, var i besiddelse af.

